

İSTANBUL'DAKİ BAZI TARİHSEL YAPILARDAKİ İLAVE KAT UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME ÖNERİSİ

Mustafa Korumaz^a Osman Nuri Dülgerler^a Neslihan İyit^b

^aSelçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü Kampus/Konya

^bSelçuk Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü Kampus/Konya

Özet

Bu çalışmada tarihi yapılara modern kat ilavelerinin en çok izin verildiği İstanbul ilinde yapılan alan çalışmalarda, çok sayıda uygulama arasından konuya özel olan 21 örnek “Kümeleme Analizi” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Kümeleme analizi kullanılmasındaki temel amaç, mimari değerlendirmedeki kişiye özel (*sübjektif*) verilerden değerlendirme kriterlerinin ağırlıklarının da dikkate alındığı uygulama niteliklerine yönelik genel (*objektif*) sonuçlar elde etmektir. Bu sonuçlar paralelinde benzer nitelikteki yapılar “Kümeleme Analizi” kullanılarak gruplanmışlardır. Mimari koruma eyleminin temel amaçlarından birisi olan tarihi yapının özgünlüğünün korunması, değerlendirmede öncelikli olmuş, çalışma sonucunda İstanbul ilinde yapılan uygulamalar hakkında genel yargılara varılmıştır. Uygulamaların birçoğunda, iç mekanların tamamen değiştirilmiş olduğu, bina derinliklerinin artırıldığı, önerilen mimari kompozisyonların alan kullanım haklarını zorladığı tespit edilmiştir. Bu gibi nedenlerden dolayı uygulamalarda, koruma kaygısından daha çok mekan kazanımı kaygısının öncelikli olduğu sonucuna varılmıştır. Bazı uygulamalarda ek katların tarihi yapıdan kütleli olarak daha büyük oldukları gözlemlenmiş, buna neden olarak ise; tarihi yapıların çevrelerinde yüksek katlı yapı önerisi getiren plan kararlarının etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Uygulamalarda modern eklerin, tarihi yapıdan mimari kompozisyon, malzeme, yapım teknolojisi gibi niteliklerle dönemsel farklılıkları ortaya koyma çabaları olumlu görünse de Avrupa'daki uygulamalar kadar başarılı olmadıkları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Yapı, Yeni İlave, Özgünlük, Kümeleme Analizi

A PROPOSAL OF EVALUATION FOR NEW ADDITIONS TO THE HISTORICAL BUILDINGS IN ISTANBUL

Abstract

In this study, In the field research in Istanbul -the city where modern floor additions to historical buildings are seen very often 21 examples among many applications are evaluated with “*Cluster Analysis*”. Conservation of the originality of the historical building, which is one of the fundamental aims of conservation act, has oriented the evaluation, process and the results of this study. It has been seen that in most of the applications, interior spaces have been completely changed, depth of the buildings have been increased and architectural compositions have forced area usage rights. It seems that, the projects and applications mostly regard gaining more space to use rather than to conserve the original idea and style of the historical building. In some of the applications, it is observed that additional floors are bigger than the historical building in massive scale and the reason of that is said to be the plan decisions offering high storied buildings in the environments of historical buildings. In the applications, it is found positive that the modern additions are tried to be designed different from the historical building by architectural composition, material, structural technology characteristics so as to express the contemporary additions but still are not successful as much as the examples of Europe.

Keywords: Historical Building, New Addition, Authenticity, Cluster Analysis

1. Giriş

Tarihi binalar ve onların oluşturdukları tarihi çevreler, üretildikleri toplumun yaşam koşullarını, kültürlerini, ekonomik yapılarını, teknolojik gelişimlerini gösteren somut veriler oldukları ve korunmalarının gerekliliği artık genel bir yargıdır. Geçmiş uygarlıkların kültürel birikimlerini gelecek kuşaklara aktaran bu kültür elçilerinin hangi koşullarda korunacağı ve hangi müdahalelerin yapılacağı uygulamaları günümüzde devam eden tartışma konularındandır. Tarihi, estetik ve mimari yönden kültür dünyamız için kıymetli olan yapıların korunması ve uygun fonksiyonlar verilmesi yapının yaşatılması için önemlidir [1]. Bunun yanı sıra tarihi çevrelerde yapılan yeni

uygulamaların ve tarihi binalara yapılan eklerin nitelikleri de çağdaş koruma anlayışının önemli bir parçasıdır.

Hızlı nüfus artışı, büyük şehirlerin göç alması, buna bağlı olarak hızlı ve spekülatif kentleşmenin tarihi dokular üzerindeki baskı ve tahribatı şehirlerimizde kendisini göstermektedirler. Tarihi yerleşmelerde yerinde ve zamanında belgeleme, tescil işlemlerinin yapılamaması ve bu eksiklikler içinde oluşturulan imar çalışmaları sonucu birçok kültürel miras kaybedilmiş, korunanların bir kısmı sıkışık imar adaları arasında kalarak kimliklerini kaybetmişlerdir [2]. Ülkemizde kent imar planları ve koruma amaçlı imar planları uygulamalarında, kent imar planlarının tarihi yapılara yaklaşımı ve koruma amaçlı imar planlarının katı tutumları korunması gerekli dokulara yerinde ve zamanında müdahaleleri geciktirmiştir [3]. Şehirlerimizde imar faaliyetleri doğrultusunda yüksek kat almış bölgelerin arasında sıkışmış tarihi binaların sayısı fazladır. Arsa ve emlak fiyatlarının çok yüksek olduğu bu gibi yerlerde tarihi binalar yıkılarak yerlerine imar hakları doğrultusunda yeni uygulamalar yapılmak istendiye de; en azından tescilli binalar bu uygulamalardan kurtulmuşlardır. Hızlı yoğunlaşmış bölgelerde birçok tarihi bina ile bitişik nizamda yapılmış yüksek katlı yeni uygulamalar mevcuttur. Kat adetleri farklı yapıların yan yana gelmesiyle oluşan yeni kent silüetinde kentsel ölçekte olumsuz boşluklar oluşmuştur.

Korunan tarihi binalara müdahaleler Kültür Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Koruma Bölge Kurulları'nın denetimi altında yapılmaktadır. Yakın tarihte Koruma Yüksek Kurulu ilke kararlarının yönlendirmeleriyle, sıkışık imar parsellerinde kalan ve sadece cephelerinin korunması istenen tarihi yapıların gabarilerinin, imar planlarında izin verilen yükseklik ve derinliğe uymak koşuluyla değiştirilmesinin önü açılmıştır. Bu uygulama izinlerinden sonra birkaç ilimizde, Koruma Bölge Kurulları görüşleri doğrultusunda uygulamalar yapılmıştır [4]. Bu bağlamda İstanbul, Bursa ve İzmir gibi illerimizde bu tür uygulamaların yapıldığı görülmüştür.

2. Tarihi Yapılara Ek Kat İlavelerine Getirilen Eleştiriler

Tarihi niteliği olan yapılara yasaların ve ilgili kurulların izniyle, gabarilerinde değişiklik yapılabileceğine yönelik ilke kararlarından sonra, birkaç kentimizde ve bu şehirlerdeki kurullara bağlı yerlerde, tarihi yapıların üzerine kat ilaveleri yapılmıştır. Bu kat ilaveleri özellikle sıkışık imar parsellerinde kalmış tarihi yapıların ve arsa

fiyatlarının yüksek olduğu yerlerdeki tarihi yapılarda sık tercih edilmiştir. Bu uygulamayla, korunan yapının yükseklik ve genişliği imar planlarında öngörülen yükseklik ve genişliğe getirilebilmiştir. Kat ilaveleri, tarihi yapılara eklenmeleri ve genelde tarihi bir silüetin parçaları olmaları sebebiyle daha duyarlı tasarım anlayışı gerektiren uygulamalardır. Çevreyi veya tarihi yapıyı göz ardı eden tasarımlar, korunan kent silüetini olumsuz yönde etkilemiştir. Korunması gerekli tarihi yapılara uygulanan kat ilavelerine getirilen eleştiriler, “*tarihi yapının özgünlüğünün korunamaması*”, “*tarihi yapı ile ek yapının kütle ilişkileri*”, “*tarihi yapı ile ek yapının üslup ilişkileri*”, “*tarihi yapı ile yeni yapının yapım teknolojisi*”, “*tarihi yapı ile yeni yapının fonksiyon ilişkileri*” bağlamında değerlendirilmiştir [5].

2.1. Tarihi Yapının Özgünlüğünün Korunamaması Yönündeki Eleştiriler

Tarihi yapılara uygulanan kat ilavelerinin birçoğunda koruma eyleminden çok ekonomik kazancın ön plana çıktığı görülmektedir. Amaç tarihi yapıyı korumaksa; uygulamaların yapıya en az zarar verecek şekilde olması gerekmektedir. Uygulamaların bazılarında iç ve dış beraber korunup kat ilavesi yapılırken bazılarında sadece tarihi yapının cephesi korunmuştur. Cephe ve iç mekanıyla beraber korunan yapılar, sadece cephelerinin korunduğu örneklerle oranla daha fazla özgünlüklerini koruyabilmişlerdir. Bu yapılar arasında özgünlüğünü en çok kayıp edenler, rekonstrüksiyon uygulamalarıdır. Bu uygulamada yapı yıkılarak sadece tarihi yapının korunması istenilen cephesinin imitasyonu modern malzeme ile tekrar yapılmaktadır.

2.2. Tarihi yapı ile ek yapının kütle ilişkilerine getirilen eleştiriler

Uygulamalarda korunması gerekli yapıların büyük çoğunluğu yeni ek kütleler altında ezilmiş, neredeyse tarihi yapı sonradan yapılan bölümlere ilave durumuna getirilmiştir. Çoğu örnekte ek yapıların çoğu tarihi yapının ölçülerini aşmış ve abartılmıştır. Ek yapılardaki kütleli hareketler, tarihi yapının çizgilerini ve algılarını zayıflatmamalıdır. Tarihi yapıyı ek bölümlerden ayırt eden bir geçiş bağlantısı birçok yapıda düşünülmemiş, görsel anlamda tarihi yapı ile ek yapının birbirlerinden ayrılmamasına sebep olunmuştur. Özellikle özgün işlevi konut olan ve düşük katlı tarihi yapıların cephelerinin hemen gerisinden yükselen ek üst katlar işlev farkından dolayı ölçek olarak, tarihi yapıdan büyük yapılmakta ve tarihi yapı ile görsel bir ilişki kuramamaktadır.

2.3. Tarihi Yapı İle Ek Yapının Üslup İlişkilerine Getirilen Eleştiriler

Tarihi yapı ile ek yapı arasındaki uyum sorununda üslupsal uyum çok tartışılan bir konudur. Eleştirilenler en yoğun eleştirilerini ek yapının form, malzeme, renk, doku, cephe düzeni ve cephe elemanlarının düzenlenmesinde kendini gösteren mimari cephe kompozisyonu konusuna getirmişlerdir [6]. Bu yaklaşımlarda eklerin tarihi yapıdan farklı olması gerektiği, bunun için tarihi yapıyı kopya etmeden, onun biçim özelliklerine uyum sağlayacak stilizasyonlara gidilmesi gerektiği belirtilmiş, fakat uygulamaların çoğunda bu uyum sağlanamamıştır.

2.4. Tarihi Yapı İle Yeni Yapının Yapım Teknolojisine Getirilen Eleştiriler

Tarihi yapı ile ek yapıların teknoloji açısından farklılıklar getirmesi doğaldır. Çünkü geçmişte kullanılan malzeme ve tekniklerle günümüzün güncel teknikleri farklıdır. Günümüzde tarihi yapıların inşasında kullanılan tekniklerin aynısını ek yapılarda da kullanmaya çalışmak var olan imkanlardan yararlanmamak olacaktır. Tarihi yapıların, eklerinin söküldükten sonra eski hallerine getirilebilmeleri yapı özgünlüğü ve geriye dönebilme anlamında önemlidir. Çalışma kapsamındaki örneklerde yeni ilaveleri söküp atılmayan ağır malzemelerle yapıldığı olması uygulamaların geriye dönebilme imkanını ortadan kaldırdığı görülmektedir.

2.5. Tarihi yapı ile yeni yapının işlev ilişkilerine getirilen eleştiriler

Birçok örnekte özgün işlevi konut olan yapılar, kat ilaveleriyle beraber farklı fonksiyonlarda kullanıma açılmışlardır. Özgün işlevi konut olan ve kat ilavesinden sonra özgün işlevini devam ettiren örneklere çok az da olsa rastlanmaktadır. Birçok tarihi konut özellikle ekonomik getirisinden dolayı, banka, iş merkezi, alışveriş merkezi, kafeterya gibi işlev yüklenerek emlak ve kira gelirlerini artırmıştır. Tarihi yapıların fonksiyon değişiklikleri sırasında yeni işlev gereği olan mekan düzenlemeleri ve bu doğrultuda kullanılan yapı elemanları yapının özgün kimliğinden uzaklaşmasında etkin uygulamalardır.

3. Örneklerin Tablo Halinde Değerlendirilmesi

İstanbul'da seçilen örneklerin niteliklerinin tablo şeklinde değerlendirilmesindeki amaç; yapıların olumlu ve olumsuz yönlerinin toplu olarak görülmesidir. Niteliklerine göre puanlama yapılarak; puanlama sonucu çıkan değerlere göre, tarihi yapıların özgünlüklerinin korunması ağırlıklı bir değerlendirmeyle, “iyi korunmuş tarihi yapıların” ve “özgün kimliklerin kaybetmiş yapıların” genel özelliklerini gösteren veriler elde edilmiştir. Tablo 1’de örnekler alfabetik sıraya göre dizilmiş, tarihi yapılara uygulanan kat ilavelerine yapılan temel eleştiri noktaları ana başlıklar halinde ilk satırda sıralanmışlardır. Eleştiriler; “Tarihi Yapının Özgünlüğünün Korunması”, “Tarihi Yapı-

Ek Katlar Arasındaki Kütlesel İlişki”, *“Mimari Kompozisyon (Üslup)”*, *“Ek Yapının Yapım Teknolojisi”* ve *“Fonksiyon”* ana başlıklarında olup, bu ana başlıklara yapıları sınıflandırılırken kullanılmak üzere birer ağırlık değerleri verilmiştir. Ağırlık değeri verilmesindeki amaç, yapılar hakkında genel bir sonuca, farklı önem derecesine sahip verilerin sonucu belirlemesinin istenmesidir.

Korumada, tarihi yapının özgün kimliğine müdahalenin en az olması gerektiği ana fikirle *“Tarihi Yapının Özgün Kimliğinin Korunması”* ana başlığına “%40” ağırlık değeri verilmiş ve değerlendirmede en ağırlıklı etken olarak belirlenmiştir. Bu değeri “%20” ile *“Tarihi Yapı–Ek Katlar Arasındaki Kütlesel İlişki”* ve *“Mimari kompozisyon”* ana başlıkları, “%10” ağırlık değeri ile *“Ek Yapının Yapım Teknolojisi”* ve *“Fonksiyon”* ana eleştiri başlıkları izlemişlerdir. Tarihi yapının özgün kimliğinin korunması, *“Çevresel Özgünlük, Dış Cephe Özgünlüğü, İç Mekan Özgünlüğünün Korunması”* şeklinde bütün olarak değerlendirilmiştir ve üç farklı özgünlük türüne müdahalenin niteliğine göre *“İyi Korunmuş, Orta Korunmuş ve Korunmamış”* şeklinde alt başlıklar açılmıştır. İyi korunmuş yapılara “2” puan, orta korunmuş yapılara “1” puan, korunmamış yapılara ise “0” puan verilmiştir.

Tarihi Yapı-Ek Yapı Arasındaki Kütlesel İlişki ise, *“Tarihi Yapı-Ek Yapı Arasındaki Kütlesel Oran”*, *“Ek Yapı- Tarihi Yapı Arasındaki Yüzey İlişkisi”*, *“Kütlesel Geçiş Elemanı”* olarak alt başlıklara ayrılmış ve puanlamaları yapılmıştır. Ek yapının yapım teknolojisi başlığı altında, ek yapının özgün cephesinin rekonstrüksiyona gidilerek yapılıp yapılmaması renk ilişkileri, malzemenin geriye dönülebilecek nitelikte olup olmaması değerlendirilmiş ve alt başlıkları açılarak puanlamaları yapılmıştır. Mimari kompozisyon veya üslup sütununda, ek yapının tarihi yapı ile olan ilişkisinde kullanılan tasarlama tekniğinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Nötr, Kontrast, Yorum başlıklı tasarlama teknikleri değerlendirmede “2” puan ile eşit olarak değerlendirilmiş, buna paralel olarak “Taklit” şeklinde olan uygulamalar ise “0” puanla değerlendirilmiştir. “İlişki Kuramamış” başlığı altında ise mimari kompozisyon anlamında tarihi yapı ile ilişki kuramamış tasarımlar ise “1” puan ile değerlendirilmiştir. Tarihi yapının özgün kimliğindeki fonksiyon da değerlendirme kapsamına alınmış,,özgün fonksiyonunu korumuş yapılar “1” puan, korumamış olanlar “0” puan ile değerlendirilmişlerdir.

Tablo 1 İstanbul Örneklerinin Değerlendirilme Tablosu

AĞIRLIK DEĞERLERİ	%40				%20								%20				%10					
	TARİHİ YAPININ ÖZGÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASI		TARİHİ YAPININ YAPININ ÖZGÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASI		TARİHİ YAPININ KATILAR ARASINDAKİ KATILIMLI İLİŞKİ				TARİHİ YAPININ YAPININ ÖZGÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASI				EK YAPININ YAPININ ÖZGÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASI				FONKSYON					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
BİNA İSİMLERİ																						
PUANLAR																						
1 ANKARA KÜLTÜR MERKEZİ	+																					
2 KARAKÖY ENERJİ MAĞAZASI																						
3 BEYOĞLU İŞ MERKEZİ																						
4 ÇAY APTARMANI																						
5 ÇAY TERKİSTİ ENERJİ																						
6 FRANSEZ GECİHİ																						
7 GARANTİ BANKA BEŞİKTAŞ ŞUBESİ																						
8 GRUPE OTEL																						
9 HALK BANKASI ŞİŞLİ ŞUBESİ																						
10 İSTANBUL KÜLTÜR MERKEZİ																						
11 KARAKÖY SERAYI ÇAY İŞ. MAĞAZASI																						
12 KARAKÖY FERİTLİ SOK. İŞ. MAĞAZASI																						
13 ÖREN İŞ MERKEZİ																						
14 PASADAGE FİTİTİ ÇAMAŞ ENERJİ																						
15 RAVANDA İŞ MERKEZİ																						
16 RICHMOND OTEL																						
17 SAVUNO SİGORTA GENEL MÜD. BİN.																						
18 SÜLLÜMAN İPİRKANLI İŞ. MAĞAZASI																						
19 ŞİŞLİ ENERJİ MAĞAZASI																						
20 TÜRKİYE İNŞAAT BANKASI KALKINIM SÜ.																						
21 TÜZEL YATIRIM ENERJİ																						

4. Kümeleme Çözümü (Cluster Analysis)

Kümeleme çözümü, bir yığılı oluşturulan örneklerin, göz önünde bulundurulmuş birden fazla değişken bakımından gözlemlenmesiyle elde edilen verilere dayanarak, birbirine benzer olan örneklerin saptanması ve bunların aynı kümelerde toplanması işlemlerini içeren bir istatistik tekniğidir [7]. Kümeleme çözümünün temel amacı; gruplandırılmamış verileri, benzerliklerine göre, gruplandırmak ve araştırmacının amacına uygun, kullanılabilir özetleyici bilgiler elde etmeye yardımcı olmaktır [8]. Kümeleme çözümünün amaçları araştırmacının uygulama amaçlarına göre aşağıdaki gibi sıralanabilir:

“n” sayıda örneğin göz önünde bulundurulmuş değişkenlere göre olabildiğince kendi içinde homojen ve kendi aralarında farklı (heterojen) kümelere (gruplara) ayrılması, a) Veri yapısının netleştirilmesi,

b) Veriler yerine veri kümelerinin değerlendirilmesi,

c) Aykırı değerlerin bulunması (küme dışı elemanların belirlenmesi).

4.1. Kümeleme Çözümü Uygulanacak Veri Setinin Açıklanması

Gözlemlenen “n” adet örneğin göz önünde bulundurulmuş “p” adet değişken için ölçümlerinden oluşan çok değişkenli veri seti aşağıdaki “X” veri matrisi ile gösterilebilir (Şekil 1). Göz önünde bulundurulmuş değişkenler bakımından örneklerin kümelendirilmesi için, veriler benzerlik verisi durumuna getirilmiştir. Benzerlik verileri için benzerlik matrisi oluşturulması gereklidir. Benzerlik matrisi, “n” adet örnekten “p” değişkene göre oluşturulabilecek tüm olası $n(n-1)/2$ tane çift için benzerlik hesaplanarak elde edilir. Çalışma kapsamında benzerlik, 21 adet örneğin 11 adet değişkene göre birbirleriyle olan benzerlikleri olasılığına göre $21(21-1)/2$ tane çift için hesaplanmıştır.

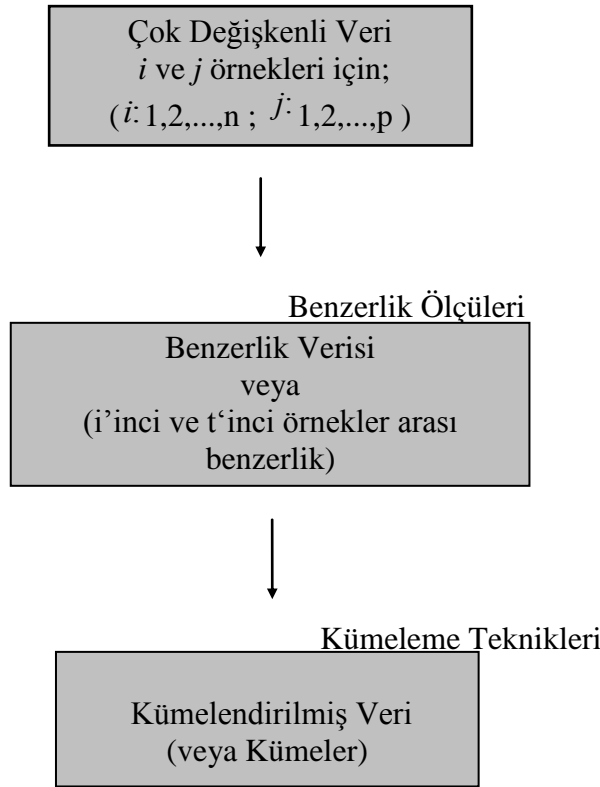
$$X = \begin{bmatrix} X_{11} & X_{12} & \cdots & X_{1t} & X_{1p} \\ X_{21} & X_{22} & \cdots & X_{2t} & X_{2p} \\ \vdots & \vdots & \cdots & \vdots & \vdots \\ X_{i1} & X_{i2} & \cdots & X_{it} & X_{ip} \\ \vdots & \vdots & \cdots & \vdots & \vdots \\ X_{n1} & X_{n2} & \cdots & X_{nt} & X_{np} \end{bmatrix}_{n \times p}$$

Şekil 1 Kümelemede kullanılacak “n × p” Boyutlu Veri Matrisi

Kümeleme çözümü; gözlemlenen “n” adet örneğin “p” adet değişken için ölçümüyle elde edilen değerlerden oluşan veri setinden yararlanarak Şekil 2’deki gibi

kümeleme çözümlemesi iki aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşamada çözümleme için hazır duruma getirilen çok değişkenli veriler ilişki veya uzaklık türü benzerlik ölçülerine göre, benzerlik verisi durumuna getirilir. İkinci aşamada ise örnekler arasındaki benzerliklerden yararlanarak kümeleme tekniğiyle örneklerin kümelendirilmesi işlemi gerçekleştirilir. Verilerin benzerlik verisi durumuna getirilmesi şöyle açıklanabilir: Gözlemlenen herhangi iki örnek veya göz önünde bulundurulmuş herhangi iki değişken, diğer örnek veya değişken çiftlerine göre özellikleri bakımından daha fazla benziyor ise, bu iki örnek veya değişken “benzer”, bu duruma da “benzerlik” denir. Tüm olası çiftler için benzerlikler hesaplanarak benzerlik matrisinin oluşturulmasından sonra bu benzerlikler dikkate alınarak örnekleri veya değişkenleri kümelerde (gruplarda) toplamak kümeleme çözümlemesinde son aşamadır.

Şekil 2 Kümeleme Çözümlemesinin Genel Yapısı ve Aşamaları

4.2. Küme Sayısının Belirlenmesi, Kümelerin Oluşturulması

21 adet yapının ele alınan kriterler itibariyle değerlendirilmesi amacına yönelik yapılan bu çalışmada, $21(21-1)/2$ adet çift için benzerlik hesabı yapılmış ve elde edilen

veriler doğrultusunda 4 benzerlik kümesi oluşturulmuştur. Oluşturulan benzerlik kümelerinin her birinin genel değişken ortalamalarına göre “Tarihi Yapının Özgünlüğünün Korunması” ağırlıklı bir karşılaştırma ile aralarında nitelik sıralaması yapılabilecektir. Bu sıralama ise, “En İyi Uygulamalar, İyi Uygulamalar, Orta Nitelikli Uygulamalar ve Kötü Uygulamalar” olarak yapılacak ve kümelerin “mimari koruma” bağlamında istatistiksel değerlendirmeleri SPSS 13.0 Programı yardımıyla yapılacaktır.

Buna göre, Tablo 2’de her bir yapının yer aldığı kümeler ve her bir yapının buldukları küme orta noktalarına olan uzaklıkları verilmiştir. Bu uzaklıklardan Tablo 3’te verilen ve yukarıda belirtilen kümeleme tekniği kullanılarak benzer özellikleri olan yapılar aynı grupta yer almışlardır.

Tablo 2. Her bir yapının yer aldığı kümeler ve her bir yapının buldukları küme orta noktalarına olan uzaklıkları.

Örnekler (Yapılar)	Kümeler	Uzaklıklar
Aksanat Kültür Merkezi	1	1,000
Bakırköy Ender Mağazası	3	2,236
Bekiroğlu İş Merkezi	3	1,732
Can Apartmanı	4	0,000
Can Tekstil Binası	4	1,000
Fransız Geçiti	4	2,000
Garanti Bankası Beşiktaş Şubesi	1	0,000
Grace Otel	3	1,732
Halk Bankası Şişli Şubesi	3	1,732
İspanyol Kültür Merkezi	3	2,000
Kadıköy Serasker Caddesi İş Merkezi	3	2,646
Karaköy Perçemli Sokak İş Merkezi	3	1,414
Ören İş Merkezi	3	2,236
Passage Petits Chaps Binası	2	0,000
Ravanda İş Merkezi	3	2,236
Richmond Otel	3	2,236
Sanko Sigorta Genel Müdürlük Binası	3	0,000
Süleyman İshakoğlu İş Merkezi	4	2,449
Şişli Ender Mağazası	3	2,000
Türkiye İmar Bankası Karaköy Şubesi	1	2.236
TÜSİAD Yönetim Binası	2	2.449

Tablo 3. Kümelere Göre Yapıların Dağılımları

1. Küme	2. Küme	3. Küme	4. Küme

-Aksanat Kültür Merkezi	-Passage Petits Champs Binası	- Bakırköy Ender Mağazası - Bekiroğlu İş Merkezi - Grace Otel	-Can Apartmanı
- Garanti Bnk. Beşiktaş Şebesi	-TÜSİAD Yönetim Binası	-Halk Bankası Şişli Şubesi - İspanyol Kültür Merkezi - Kadıköy Serasker Caddesi İş Merkezi - Karaköy Percemli Sokak İş Merkezi - Ören İş Merkezi - Ravanda İş Merkezi -Richmond Otel -Sanko Sigorta Genel Müdürlük Binası - Şişli Ender Mağazası	-Can Tekstil Binası -Fransız Geçidi
- Türkiye İmar Bankası Karaköy Şubesi			-Süleyman İshakoğlu İş Merkezi

Tablo 4’de ise her bir kümenin 11 değişkene göre aldıkları ortalama değerler görülmektedir. Bu değerler doğrultusunda kümelerin değişkenlere göre aldıkları ortalamalar ile grup sıralaması yapılabilir.

Tablo 4. Her bir değişkenin kümelere göre ortalamaları ve tüm değişkenlere göre küme genel ortalaması.

Değerlendirmede Kullanılan Değişkenler	Kümelere			
	1. Küme	2. küme	3. küme	4. küme
Tarihi Yapının Çevresel Özgünlüğünün Korunması	0,33	2,00	1,00	0,00
Tarihi Yapının Dış Cephe Özgünlüğünün Korunması	1,00	2,00	1,08	0,00
Tarihi Yapının İç Mekan Özgünlüğünün Korunması	0,00	1,00	0,00	0,00
Tarihi Yapı- Ek Yapı Arasındaki Kütleli Oran	0,33	2,00	1,91	0,50
Ek Yapı- Tarihi Yapı Arasındaki Yüzey İlişkisi	1,00	1,50	1,41	1,00
Ek Yapı - Tarihi Yapı Arasındaki Geçiş Elemanı	0,33	0,00	0,08	0,00
Rekonstrüksiyon	1,00	1,00	1,00	0,25
Ek Yapı Malzeme Özelliği	0,33	1,00	0,66	0,25
Tarihi Yapı-Ek Yapı Arasındaki Renk İlişkisi	0,00	1,50	1,50	1,50
Üslup	2,00	2,00	1,58	0,75
Fonksiyon	0,33	0,50	0,00	0,25
Değişkenlere Göre Genel Ortalama	0,60	1,31	1,01	0,04

Tablo 4’den değişkenlerin ortalama değerlerine göre şu değerlendirmeler yapılabilir:

1. Küme Genel Ortalaması: 0.60
2. Küme Genel Ortalaması: 1.31
3. Küme Genel Ortalaması: 1.01

4. Küme Genel Ortalaması: 0.04 olarak bulunmuştur. Aldıkları genel puan ortalamasına göre gruplar şöyle sıralanırlar;

2. Küme: 1.31 > 3. Küme: 1.01 > 1. Küme: 0.60 > 4. Küme: 0.04

Tarihi yapılara modern kat ilavelerinin İstanbul ili çalışma alanında, 21-örnekte değerlendirilmesi sonucunda;

- 2. Küme; 1.31 genel ortalama ile “*en iyi uygulamalar*”,
- 3. Küme; 1.01 genel ortalama ile “*iyi uygulamalar*”,
- 1. Küme; 0.60 genel ortalama ile “*orta nitelikli uygulamalar*”,
- 4. Küme; 0.04 genel ortalama ile “*kötü uygulamalar*” olarak sınıflandırılabilirler.

4.3 Küme Elemanlarının Ortak Özellikleri

4.3.1. En İyi Uygulamaların Genel Özellikleri

2. Küme elemanlarını oluşturan Passage Petits Champs Binası ve TÜSİAD Yönetim Binası en iyi uygulamalar olarak tespit edilmişlerdir. Bu iki tarihi yapının özgünlüklerini diğer yapılara göre korumuş olmaları “*en iyi*” olarak değerlendirilmelerinde etkindir. Özellikle Passage Petits Champs Binası tarihi yapının iç mekan plan şemasını da korumuş olması sebebiyle en iyi korunmuş yapı olarak değerlendirilebilir. Bu grup elemanlarının ikisi de ek yapılarının tarihi yapıdan çok küçük olması sebebiyle uygulama hem kütleli hem de görsel olarak tarihi yapıyı olumsuz yönde en az etkilemiştir. TÜSİAD Yönetim Binasında ise ek yapının cepheden içeride yükselmesi tarihi yapının görsel algılanmasına duyulan saygıyı göstermektedir ve olumlu bir yaklaşımdır. Her iki yapının ek katlarının tasarımının tarihi yapıdan renk, malzeme ve üslup olarak farklılıklarını ortaya koymaları, görsel ve tarihsel yanılığlara sebep olmamalarından dolayı olumlu bir özelliktir.

4.3.2. İyi Uygulamaların Genel Özellikleri

3. Küme 21 örnek arasında yığılmanın en yoğun olduğu kümedir. Bu kümeye çok yapı yığılmasından dolayı şu anda İstanbul ilinde yapılan uygulamaların birçoğunun özelliklerinin görülebileceği bir küme olduğu söylenebilir. 12 adet yapının oluşturduğu kümede 11 değerlendirme kriterlerinin bazılarında göre sapan değerler olsa da, yapıların ortak özelliklerinden uygulamaların genel özelliklerine yönelik veriler elde edilmektedir.

Küme elemanlarının genelinde, tarihi yapının özgünlüğünün korunmasına yönelik kaygının yeterince olmadığı gözlemlenmektedir. Tamamı çok değerli arsalar ve ticaret merkezlerinde olan yapılar, yenileme sırasında yeni fonksiyonlarla kullanıma açılmış, fonksiyon değişiklikleri ile iç mekan şemaları tamamen değiştirilmişlerdir. Tarihi

yapının kütleli ölçüsü genelde ek yapı bölümlerinden büyük olsa da, mimari kompozisyonlarda yapının çevresel özgünlüğünün korunmasına yönelik yeterince mimari kaygının olmadığı gözlemlenmektedir. Fakat bu grup elemanlarının bu çalışmada, uygulamadaki üslup özelliklerine yaklaşım biçimi olarak belirtilen tasarım tekniklerinin (*Kontrast, Nötr, Yorumlama*) en az birini kullanarak tasarımlarını yönlendirmiş olmaları, iyi yapılar olarak değerlendirilen kümenin en olumlu genel özelliklerinden biridir.

4.3.3. Orta Nitelikli Uygulamalarının Genel Özellikleri

1. Küme elemanları olan Aksanat Kültür Merkezi, Garanti Bankası Beşiktaş Şubesi ve Türkiye İmar Bankası Karaköy Şubesi, tarihi bölümlerin dış cephe özgünlüklerini diğer gruplarla karşılaştırıldığında yaklaşık aynı derecede korumuş olsalar da, iç mekan ve çevresel özgünlüklerin korunmasında aynı başarıyı gösterememişlerdir. Tarihi yapının özgün kütlesi Garanti Bankası Beşiktaş Şubesi ve Ak Sanat Kültür Merkezi'nde ek bölümlerden boyut olarak küçük yer almış bu sebeple tarihi bölümler yeni tasarımlarda kendilerini ifade etmişlerdir. Türkiye İmar Bankası Karaköy Şubesi'nde ise kütleli olarak tarihi bölümlerle ilave katlar eşit ölçüdedirler. Üç yapının da mimari kompozisyonlarında tasarlama tekniklerinden (*Kontrast, Nötr, Yorumlama*) birisini kullanıyor olmaları olumlu bir yaklaşımdır. Bu küme elemanları, tarihi yapıyı tasarım verisi olarak değerlendirmelerine rağmen, tarihi yapının özgün kimliğinin korunması ağırlıklı bir değerlendirmede, orta nitelikteki uygulamalardır.

4.3.4. Kötü Uygulamalarının Genel Özellikleri

4. küme elemanları tarihi yapının özgün kimliğinin ağırlıklı olduğu bir değerlendirmede kötü uygulamalar olarak sınıflandırılmışlardır. Bu yapıların, çevresel, iç mekan, dış mekan özgünlüklerinin korunmaması, başlıca olumsuz özellikleridir. Bazı yapıların tarihi yapıyı yıkarak yeniden yapması, uygulamanın sadece görsel bir dekor olması sebebiyle, "koruma" bağlamında olumsuzdur. Mimari kompozisyonların tarihi bölümler ile ilişki kuramamaları ve tarihi yapıya duyarlı yaklaşamamaları diğer önemli olumsuzluklarıdır.

5. Sonuçlar - Öneriler

Korunması gerekli tarihi yapılara modern kat ilavesi uygulaması öncelikle kentsel bir problemdir. Şehirlerimizde tarihi yapıların çevresinde yüksek kat adetli yapılaşma

sebebiyle tarih yapılar kentsel boşluklar oluşturmaktadır. İstanbul'da değerlendirme kapsamındaki örneklerini tamamının imar planlarıyla kat artışına gidilmiş semtlerde oldukları gözlemlenmiştir. Korunması gerekli tarihi yapılara modern kat ilaveleri, Avrupa'daki uygulamalar örnek alınarak, ülkemizde de yapılmıştır. Düşünce olarak Avrupa'dan alınmış uygulama türü olsa da, ülkemizdeki uygulamalarının Avrupa'daki örnekleri kadar koruma kaygısına sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır. Avrupa'da yapılan uygulamalarda, eylemin özelliğine paralel olarak tasarımda, malzeme kullanımında ve işçiliklerde hassasiyetler ülkemiz örneklerinde yeterince ele alınmamıştır.

İstanbul'da değerlendirme kapsamına alınan 21 örnek içerisinde, “*tarihi yapının özgünlüğünün korunması*” ağırlıklı bir değerlendirmede, Passage Petits Champs Binası tarihi yapılara ek kat ilavesi yapılanlar arasında iyi korunan yapı olarak tespit edilmiştir. Çalışmada değerlendirilen yapıların sınıflandırılması ile iyi ve kötü uygulamaların nitelikleri elde edilmiştir. İyi uygulamalarda tarihi yapıya az müdahale edildiği ve yeni bölümlerin tarihi yapı hassasiyetli tasarlandığı sonucu elde edilmiştir. Kötü uygulamalarda ise tarihi yapılara çok müdahale edildiği, tarihi cephelerin yıkılıp tekrar yapıldığı, İshakoğlu İş Merkezi örneğindeki gibi, yeni katların tarihi bölümleri taklit ettiği uygulamaların olduğu sonuçlarına varılmıştır.

İstanbul'da tarihi yapılara ek kat yapımına halen izin verilmektedir. Sıkışık imar parselleri arasında kalan tarihi yapılar olduğu sürece de uygulamaların yapımına yönelik taleplerin olacağı açıktır. Bu sebeple; hızla gelişen kentlerde mevcut bulunan tarihi yapı ve tarihi dokular zamanında ve ileriye yönelik tespitlerle koruma altına alınmalıdır. Kent planlarında yoğunluk ve kat adetleri belirlenmesi sırasında, planlama sonrası oluşacak kent silüetleri etüt edilmeli, tarihi yapı ve dokular tasarımlarda silüeti belirleyen öğeler olmalıdır. Böylece yoğun ve yüksek kent silüeti arasına sıkışan tarihi yapılar görsel boşluklar oluşturmayacaklar, tarihi yapılara ek kat yapımının başlıca gerekçesi de çözülmüş olacaktır. Tarihi yapılara ek kat yapımının temel amacı koruma ve yaşatma olmalıdır. Tarihi yapının özgün kimliği ile korunması koruma eylemi bağlamında önemlidir. Tarihi yapılara ek kat uygulamasında geriye dönüş imkanı yok denecek kadar azdır. Özellikle ağır ve sökülemez malzeme ile yapılan uygulamalarda tarihi yapının restorasyon öncesine dönme olanağı kalmamaktadır. Bu sebeple iç

mekanda veya dış kütlede yapılacak yeni eklerin sökülebilir malzeme ile yapılması, geriye dönebilme imkanı yaratması bakımından olumludur.

Tablo 5 Değerlendirilen Bina Fotoğrafları

1	AKSANAT KÜLTÜR MERKEZİ		2	BAKIRKÖY ENDER MAĞAZASI	
3	BEKİROĞLU İŞ MERKEZİ		4	CAN APARTMANI	
5	CAN TEKSTİL BİNASI		6	FRANSIZ GEÇİTİ	

7	GARANTİ BANKASI BEŞİKTAŞ ŞUBESİ		8	GRACE OTEL	
9	HALK BANKASI ŞİŞLİ ŞUBESİ		10	İSPANYOL KÜLTÜR MERKEZİ	
11	KADIKÖY SERASKER CADESİ İŞ MERKEZİ		12	KARAKÖY PERCEMLİ SOKAK İŞ MERKEZİ	

13	ÖREN İŞ MERKEZİ		14	PASSAGE PETİTS CHAMPS BİNASI	
15	RAVANDA İŞ MERKEZİ		16	RICHMOND OTEL	
17	SANKO SİGORTA GENEL MÜDÜRLÜK BİNASI		18	SÜLEYMAN İSHAKOĞLU İŞ MERKEZİ	

19	ŞİSLİ ENDER MAĞAZASI		20	TÜRKİYE İMAR BANKASI KARAKÖY ŞUBESİ	
21	TÜSİAD YÖNETİM BİNASI				

Not

Bu çalışma Mustafa KORUMAZ'ın Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında 2003 tarihinde “*Tarihi Yapılara Yeni İlavelerin İstanbul Örneğinde Değerlendirilmesi*” isimle hazırlanan Yüksek Lisans Tez Çalışmasından faydalanılarak gerçekleştirilmiştir.

Kaynaklar

- [1] Eruzun C, *Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi*, Türkiye 11. Şehircilik Günü Kolokyumu, 6-8 Kasım 1987, Edirne; s.47.
- [2] Birsal S.G, *Kent Kültürü- Kültürel Süreklilik-Kimlik Sorunsalı ve Yaşanılması Kentsel Mekan Kavramı Üzerine*, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, 25-26 Ocak 2002, Adana; s.107-114.

- [3] Nalçakan M, *Tarihi ve Kültürel Sürekliliğin Fiziksel Çevrede Değişime Yansımaları ve Eskişehir Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1993, İstanbul; s.18-20.
- [4] Yücel C, *Koruma Amaçlı İmar Planlaması ve Uygulaması, Gesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1996, İstanbul; s.35
- [5] Uluşahin H, *Korunması Gerekli Bina Ve Çevrelere Yapılan Eklerin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri, 1992, İstanbul; s.21,32,36.
- [6] Uluşahin H, a.g.e; s. 84
- [7] Kalaycı, Ş. *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006; s.350-369.
- [8] Johnson, R A, Wichern, D W, *Applied Multivariate Statistical Analysis*, Prentice Hall, New Jersey, 1992, s.573-627.